

GLÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY

Referat prof. UEK dr hab. Jolanty Kurkiewicz na konferencję „Statystyka społeczna – dokonania – szanse – perspektywy”, inaugurującą obchody jubileuszu 90-lecia Głównego Urzędu Statystycznego, Kraków 28-30 stycznia 2008 r.*

ZASOBY PRACY KRAKOWSKIEGO OBSZARU METROPOLITANNEGO NA TLE DEMOGRAFICZNYCH PRZEMIAN W ŚRODOWISKU WIELKOMIEJSKIM

Potencjalne zasoby pracy są określone przez stan i strukturę populacji w wieku produkcyjnym. Zasoby te są istotnie determinowane przez:

1. Czynniki demograficzne, do których należą przede wszystkim:
 - a) rozrodczość,
 - b) umieralność,
 - c) ruchy wędrownicze,

Stan i struktura będących aktualnie do dyspozycji zasobów pracy jest rezultatem przebiegu tych procesów w przeszłości. Współczesna rozrodczość, umieralność oraz migracje kształtują przyszłe zasoby pracy.

2. Uregulowania prawne w zakresie ustalania: granic wieku produkcyjnego, okresu trwania obowiązku edukacyjnego, zasad podejmowania pracy przez młodocianych, przysługujących urlopów macierzyńskich i wychowawczych, pracy osób niepełnosprawnych, przepisów emerytalnych i rentowych, możliwości podejmowania pracy po przekroczeniu wieku produkcyjnego.
3. Czynniki ekonomiczne, a w szczególności poziom i dynamika rozwoju gospodarki i jej struktura,
4. Czynniki społeczno-kulturowe takie jak na przykład: aktywność zawodowa kobiet, praca po przekroczeniu wieku emerytalnego, inwestowanie w kapitał ludzki,
5. Uwarunkowania regionalne.

* Prof. UEK dr hab. Jolanta Kurkiewicz
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
Zakład Demografii

Wymienione elementy kształtują zasoby pracy pod względem ilościowym i jakościowym.

Stan i struktura ludności Krakowa

Kraków jest ośrodkiem wielkomiejskim o charakterze przyciągającym. Począwszy od 2000 roku wzrasta liczba mieszkańców Krakowa zameldowanych na stałe. Według stanu w dniu 31. 12 2000r. wynosiła ona 730542, a na koniec 2006r. było 734510 mieszkańców. Nieco inaczej zmienia się liczba ludności faktycznie mieszkającej w Krakowie. Według stanu w dniu 31 grudnia 2000r. liczba ta wynosiła 758715 a na koniec 2006r. 756267 osób.

Rzeczywisty przyrost liczby mieszkańców Krakowa cały czas pozostawał dodatni. W 2006 roku wynosił on 546 osób, a to za sprawą dodatniego salda migracji w ruchu wewnętrznym. W 2006 roku przybyło do Krakowa z innych regionów Polski 7080 osób, a opuściło nasze miasto 6235 osób. Z zagranicy przybyło 427 a wyjechało za granicę 447 osób. Przyrost naturalny przyczyniał się do spadku liczby ludności w Krakowie. W 2006r. liczba zgonów była większa od liczby urodzeń o 279 osób.

Biorąc pod uwagę strukturę ludności Krakowa z podziałem na wiek przedprodukcyjny, produkcyjny i poprodukcyjny stwierdzamy zróżnicowanie tendencji rozwojowych. Mianowicie, w latach 1995 – 2006 obniżała się liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym (0 – 17 lat) od 167,6 tys. (1995r.) do 120,3 tys. osób (2006r.). Wzrastała liczba ludności w wieku produkcyjnym od 465,9 tys. (1995r.) do 501,9 tys. osób (2006r.). Obserwowano przyrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym (od 115,5 tys. (1995r.) do 134,1 tys. osób (2006r.).

W rezultacie zmieniały się współczynniki obciążeń ludności w wieku produkcyjnym ludnością w wieku przed- i poprodukcyjnym. Od 1995 roku zmniejszało się obciążenie ludnością w wieku przedprodukcyjnym, a wzrastało obciążenie ludnością w wieku poprodukcyjnym. Począwszy od 2003 roku obciążenie ludnością w wieku poprodukcyjnym przewyższa obciążenie ludnością w wieku przedprodukcyjnym.

Przedstawione przemiany liczby i struktury ludności miasta Krakowa są wynikiem procesów demograficznych, którymi są rozrodczość umieralność oraz migracje.

Płodność i umieralność

W okresie 1995 – 2006 liczba zgonów przewyższała liczbę urodzeń, a więc przyrost naturalny był ujemny. W latach 1995 – 2002 zmniejszała się liczba urodzeń żywych. Okres 2003 – 2006 charakteryzuje się wzrostem liczby urodzeń. Jest to rezultat wchodzenia w okres zdolności rozrodczej wyżowych generacji z początku lat osiemdziesiątych.

W latach 1995 – 2002 zmniejszała się liczba zgonów. Był to wynik polepszenia się dostępu do opieki zdrowotnej i korzystania z nowoczesnych osiągnięć medycyny przede wszystkim w zakresie chorób układu krążenia. Wzrost liczby zgonów wystąpił w latach 2003 – 2005, ale w 2006 roku liczba zgonów zmniejszyła się w porównaniu do roku poprzedniego. Wzrastająca liczba zgonów w społeczeństwach rozwiniętych jest spowodowana demograficznym starzeniem się ludności i dlatego taka tendencja nie powinna być interpretowana w kategoriach pogarszania się warunków życia.

Relacja między liczbą urodzeń żywych i liczbą zgonów wskazuje czy te składniki dynamiki liczby ludności przyczyniają się do jej spadku czy do wzrostu. Jeśli chcemy formułować sądy o przemianach zachowań prokreacyjnych i o umieralności musimy sięgnąć do bardziej zaawansowanych charakterystyk. W zakresie płodności należą do nich współczynniki dzietności teoretycznej, które podają jaką liczbę dzieci w przeliczeniu na 1000 kobiet przyszłoby na świat, gdyby poziom i struktura płodności według wieku były takie jak w rozważanym okresie kalendarzowym. W Krakowie w latach 1995 – 2002 obserwowano spadek wartości tych współczynników od 1605 (1995r.) do 1006 (2002r.) liczby urodzeń na 1000 kobiet w wieku zdolności rozrodczej. Od 2003 roku płodność wzrasta i w 2006 roku zaobserwowano 1077 urodzeń dzieci przypadających na 1000 kobiet w wieku zdolności rozrodczej. Liczba ta nie zależy ani od liczby ani od struktury populacji kobiet w wieku zdolności rozrodczej. Odzwierciedla zachowania prokreacyjne w danym okresie.

Śledząc przemiany płodności według wieku kobiet stwierdzamy, że w okresie transformacji systemowej następowała zmiana wzorca płodności. Obniżały się współczynniki płodności we wszystkich grupach wieku okresu zdolności rozrodczej kobiet. Równocześnie występowało przesuwanie urodzeń na późniejsze lata życia. W konsekwencji wzrastał średni wiek matek w chwili rodzenia dzieci od 26,7 w 1990 roku do 29,9 lat w 2006 roku. W latach 1990 – 2006 obniżała się płodność kobiet w wieku poniżej 30 lat, a wzrastała w klasie wieku 30 – 34 lata. Od 2001 roku wzrasta płodność kobiet w wieku 35 – 39 lat. Obserwujemy więc w Krakowie zmiany zachowań prokreacyjnych. Polegają one na odkładaniu urodzeń (wzrost płodności w wieku 30 – 34 lata). Jest to rezultat realizowania kariery edukacyjnej i zawodowej przede wszystkim przez kobiety. Wzrost płodności w wieku 30 – 34 lata świadczy o realizacji odłożonych urodzeń kolejnych dzieci.

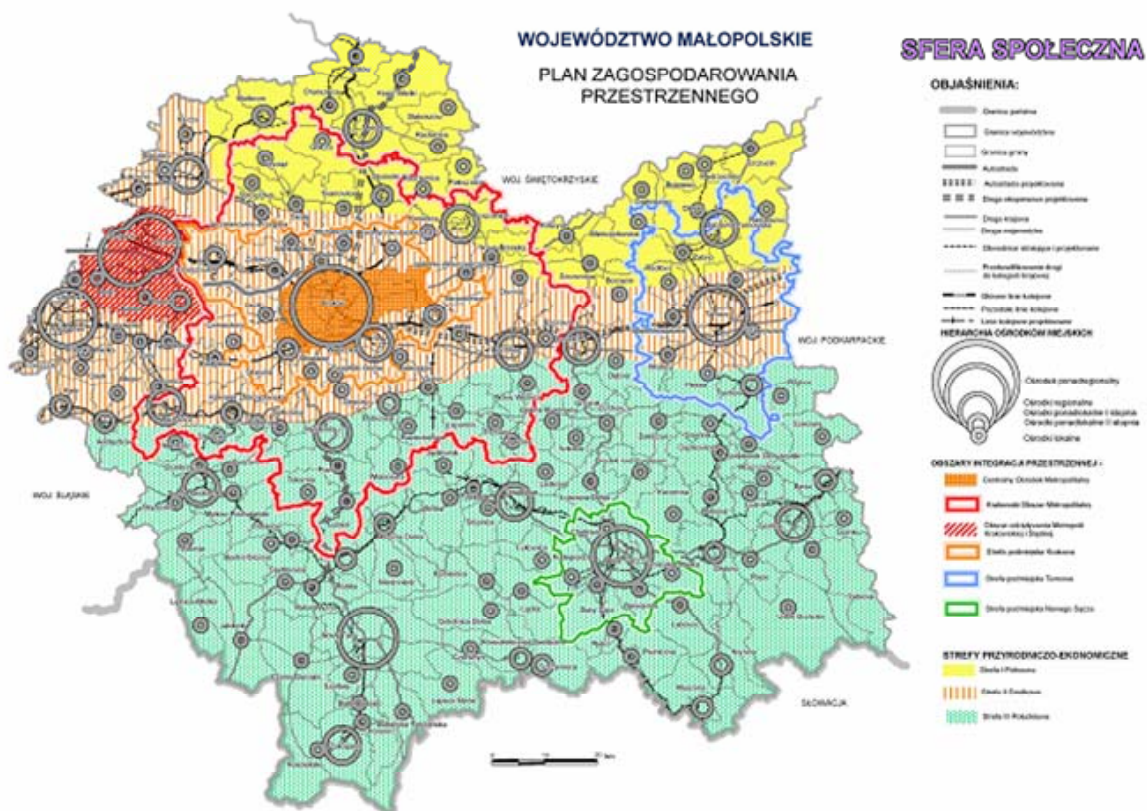
W Krakowie obniża się poziom umieralności. Dane o oczekiwanim trwaniu życia noworodka są publikowane od 2002 roku. W latach 2002 – 2006 wydłużało się średnie trwanie życia ludności Krakowa i wynosiło w 2002 roku odpowiednio: dla mężczyzn 73,1 a w 2006r. 73,5 [lata] oraz dla kobiet 79,8 (2002r.) i 80,6 (2006r.).

Zasoby pracy

Rozpatrując sytuacji na rynku pracy Krakowa wzięto pod uwagę trzy strefy, a to:

1. Kraków jako centralny ośrodek metropolitalny,
2. strefę podmiejską obejmującą,
3. strefę dojazdów do pracy.

Zasięg terytorialny poszczególnych stref przedstawia załączona mapka.

Zródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego (grudzień 2003 r.)

Ocena stanu i struktury zasobów pracy Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego do 2010

Dla porównania krótkookresowych przyszłych zmian rozmiarów i struktury zasobów pracy w trzech rozpatrywanych strefach oraz wskazania w jakim zakresie Centralny Obszar Metropolitalny jakim jest Kraków może być zasilany zasobami z dwóch otaczających go stref sporządzono dwie tablice zbiorcze, które stanowią podstawę porównań dynamiki wielkości zasobów pracy w poszczególnych strefach. Wśród rozpatrywanych stref, Kraków będący Centralnym Ośrodkiem Metropolitalnym jest jedyną strefą, w której w niedalekiej przyszłości (do 2010 roku) zmniejszać się będą rozmiary zasobów pracy w wieku 15 i więcej lat oraz w wieku produkcyjnym. Przewiduje się niewielkie dodatnie przyrosty zasobów pracy jeśli

ograniczymy je do ludności w wieku 18 i więcej lat. Jest to jednak rezultat starzenia się ludności Krakowa, a więc wzrost ten jest związany ze zwiększaniem się liczby ludności w starszym wieku. Jak widać spadek zasobów pracy w młodym wieku (15 – 17 lat) będzie miał znacznie większy rozmiar.

W strefach zewnętrznych w stosunku do centrum można przewidywać wzrost rozmiarów wszystkich wyróżnionych typów zasobów ludzkich. Wystąpi jednak zróżnicowanie dynamiki w poszczególnych strefach.

Można się spodziewać wyższych względnych przyrostów zasobów pracy w powiecie krakowskim niż w strefie dojazdów do pracy. W obydwu tych strefach największe są przyrosty zasobów pracy w wieku produkcyjnym. Na dynamikę ogólnej liczby ludności mają zatem wpływ zmiany struktury ludności według wieku.

Przemiany struktury zasobów pracy w Krakowie przebiegają inaczej niż w dwóch pozostałych strefach. We wszystkich wyróżnionych typach zasobów ludzkich – to znaczy w wieku 15 i więcej lat, w wieku produkcyjnym oraz poprodukcyjnym - przyrosty liczebności są przesunięte w przybliżeniu o 5 lat. Jest to rezultat wcześniejszego spadku płodności w wielkim mieście niż tam gdzie dominuje środowisko wiejskie. W związku z tym w Krakowie „niżowe” pokolenia pojawiły się wcześniej i dlatego obniża się tutaj liczba ludności w wieku 20 – 24 oraz 25 – 29 lat. Przemiany struktury w powiecie krakowskim i w strefie dojazdów do pracy są podobne.

Biorąc pod uwagę zasoby pracy tylko w ujęciu ilościowym należy uznać, że w przyszłości w ramach Centralnego Obszaru Metropolitalnego jakim jest Kraków będące do dyspozycji zasoby ludzkie mogą być nie wystarczające dla zaspokojenia potrzeb na rynku pracy. Konieczne będzie korzystanie z rezerw jakich mogą dostarczyć obszary otaczające metropolię.

Ocena przewidywanych tendencji

Oceniając przewidywane trendy z punktu widzenia rynku pracy Krakowa należy zwrócić uwagę zarówno na pozytywne jak i na negatywne tendencje. Za zjawisko pozytywne należy uznać:

- wzrost liczebności populacji w wieku 30 – 44 lata są to najbardziej wartościowe zasoby pracy – wykształcone, z doświadczeniem zawodowym i skłonne do podwyższania swoich kwalifikacji ,
- biorąc pod uwagę emigrację młodych jako pozytywnie należy ocenić wzrost rozmiarów zasobów w wieku 55 – 59 lat, które będą mogły pozostać na rynku pracy.

Rozważając długookresową perspektywę do negatywnych zjawisk należy zaliczyć:

- spadek liczebności roczników 15 – 29 lat. Wprawdzie w najbliższym okresie złagodzą one sytuację w szkolnictwie, ale już w niedługim czasie może pojawić się deficyt młodych kadr.
- Wzrastająca liczba ludności w podeszłym wieku (powyżej 80 lat) będzie stanowić prawie w 100% populację utrzymywaną, ponieważ ta ludność tylko sporadycznie uczestniczy na rynku pracy.
- przemiany struktury według wieku wpływają na przewidywane ogólne rozmiary zasobów pracy Krakowa. Przewiduje się spadek liczebności populacji w wieku produkcyjnym przy równoczesnym wzroście jej liczebności w wieku poprodukcyjnym.

Gdyby Kraków był zamkniętym obszarem zdanym tylko na własne zasoby taka sytuacja powinna wzbudzać zaniepokojenie i troskę. Centralny Obszar Metropolitalny może korzystać z rezerwowych zasobów strefy podmiejskiej oraz strefy dojazdów do pracy. Z powodu braku prognoz demograficznych dla gmin niemożliwe jest ukazanie przewidywań dla strefy podmiejskiej i dlatego rozpatrywano powiat krakowski.

W powiecie krakowskim przewiduje się wzrost liczba ludności w następujących grupach wieku:

- a) od 25 do 44 lata; Są to osoby urodzone w okresie 1963 do 1985. Największy wzrost wystąpi w klasie wieku 30 – 34 lata urodzonych w latach 1973 – 1980 (dzieci powojennego wyżu demograficznego).
- b) od 50 do 64 lata;
Populację tę tworzą generacje z okresu 1943 – 1960, które składają się zarówno z wyżowych jak i niżowych roczników. Największe przyrosty wystąpią w klasie 60 – 64 lata. Historycznie są to pokolenia 1943 – 1950, a więc zaliczane do niżowych.
- c) przynajmniej 80 lat urodzonych w latach dwudziestych ubiegłego stulecia i wcześniej.

Obniżyć się będzie liczba ludności w wieku:

- a) 15 – 24 lata urodzonej w okresie 1983 – 1995, a więc spadek ten jest związany z obniżaniem się liczby urodzeń będącego wynikiem zmian zachowań prokreacyjnych.
- b) 45 – 49 lat należącej do niżowych pokoleń z lat 1958 – 1965
- c) 60 – 69 lat złożonej również z niżowych generacji 1938 – 1950.

Porównując przewidywane tendencje rozwojowe struktury ludności powiatu krakowskiego z trendami prognozowanymi dla Krakowa należy zwrócić uwagę na to, że zarówno wzrosty jak i spadki liczby ludności obserwowane są w zbliżonych do siebie grupach wieku. Różnice należy wiązać ze zróżnicowaniem przebiegu procesów demograficznych w wielkomiejskim

centrum jakim jest Kraków oraz w powiecie złożonym w przeważającej większości z ośrodków wiejskich i małych miast. Na przykład w powiecie krakowskim przewiduje się wzrost liczby ludności w wieku 25 – 29 lat, podczas gdy w Krakowie jest prognozowany spadek. Jest to rezultat wcześniejszego pojawienia się (w przeszłości) obniżenia płodności w Krakowie niż w powiecie.

W strefie „dojazdów do pracy” w okresie 2007 – 2010 wzrastać będzie liczba ludności w klasach wieku 25 – 39; 55 – 64 oraz przynajmniej 75 lat. Zmniejszać się będzie liczebność roczników: 15 – 24; 40 – 49 oraz 65 – 69 lat. Tendencje te można ocenić pozytywnie, ale tylko w krótkim okresie. W dłuższej perspektywie podobnie jak w przypadku Krakowa i powiatu krakowskiego może pojawić się deficyt młodych kadr, a zwiększą się rozmiary populacji wymagającej utrzymania i opieki.

We wszystkich rozważanych strefach wchodzeniu na rynek pracy młodych generacji o coraz mniejszej liczebności przy równoczesnym przyroście liczby ludności w starszym wieku (szczególnie w podeszłym – powyżej 80 lat) towarzyszyć będzie występowanie tak zwane podwójnego starzenia się ludności polegającego na tym, że w ramach wzrastających rozmiarów populacji w wieku starszym (65 i więcej lat) wzrasta udział ludności w wieku podeszłym (przynajmniej 80 lat).

Wobec tego rezerwy zasobów pracy w strefach otaczających Centralny Obszar Metropolitalny należy traktować jako ograniczone, tym bardziej, że jakość ich jest niższa niż zasobów miasta Kraków. Może się więc okazać, że jeśli nawet struktura demograficzna (ze względu na wiek i płeć) podaży pracy w strefie podmiejskiej i w strefie dojazdów byłaby odpowiednia, to może być ona niedostosowana ze względu na poziom wykształcenia.